

De Kloof zonder Brug

door Rie van Rossum

HET is op vriendelijk verzoek van de heren uitgevers, dat ik hier met portret en al in de kolommen van Opgang verschijn. Ik begin met dit nadrukkelijk vast te stellen, daar het feitelijk lijnrecht in strijd is met mijn gewone, en met mijn literaire geweten. Volgens mijn eigen verkiezing is het nièt. Er ligt voor mij iets buitengewoon zonderlings en onbescheidens in, om daar op een soort geestelijke stelling te gaan klimmen, en voor een publiek van enige duizenden, die ik absoluut niet ken, een verhandeling te gaan afsteken over mijzelf, notabene, en over mijn boek, en dan nog wel mijn eerste.

Ik zal dan ook beginnen met mijzelf gezwind en onverbiddelijk te elimineren. Heus, daar verliest u niets mee. Ik ben nu eenmaal een zeer gewoon mens, en heb, het spijt me voor u, geen enkele interessante eigenschap. Ik interesseer me voor allerlei beslist onvrouwelijke dingen, van molens en schepen af tot het opendraaien van een brug toe. En wat mijn literaire smaak betreft: daarin zoudt u mij toch niet geloven. Zo lees ik in onbewaakte ogenblikken nog grif... Jules Verne. Onder andere. Mijn jeugd was ook al niets bizonders; wezenlijk presies gelijk aan alle mogelijke andere jeugden. En mijn levensloop? U zult toch niet van mij gaan verwachten, dat ik u ga vertellen, welke aktes ik bijv. gehaald heb? Ten eerste zou ik dat gruwelijk aanstellerig van mezelf vinden, en ten tweede zie ik het noodzakelijke ervan niet in. Zonder dat te weten kunt u De Kloof zonder Brug toch wel lezen.

U zult zich dus uitsluitend met mijn portret moeten vergenoegen, dat, ik zeg het er eerlijk bij, wel enigszins aan de geflatteerde kant is.

Hiermee heb ik mijn gewone geweten tenminste gerust gesteld; ik hoop, tot niet al te grote teleurstelling van uw kant. Maar nog eens, heus: Bescheidenheit ist eine Zier, en mijn levensbeschrijving moet maar wachten, tot mijn haren vergrijsd zijn, en ik een oeuvre van minstens één boekenplank bijelkaar heb geschreven. En dan mag nog iemand anders het doen.

Maar nu over dat boek van me, dat te verschijnen staat. Wanneer ik daarvan iets ga zeggen, dan is dat in strijd met mijn *literaire* geweten, en dat is, laat ik u dat verzekeren, buitengewoon nauw. En het zegt mij in het onderhavige geval: *Niet* doen. Een boek, dat een inleiding nodig heeft, is niet af. Het mist iets, er is niet voldoende aan gewerkt. Een boek moet voor zichzelf spreken, moet zó duidelijk en overtuigend zijn eigen stem hebben, dat de auteur erover verder zijn mond kan, nee, moèt houden. En ik luister gehoorzaam naar de waarschuwendende stem van dat literaire geweten van me, en wil zwijgen.

Maar dat is de bedoeling van de heren uitgevers niet. Die hebben me nu, zo vriendelijk om een artikeltje gevraagd, met volkomen vrijlating van indeling en wijze van behandeling, dat ik ook weer met goed fatsoen hier geen punt kan gaan zetten. Het is inderdaad een lastig geval, vooral als u weet, dat ik de ongelukkige eigenschap heb: niet goed néé te kunnen zeggen.

Ik zal dan voor deze ene en enige keer maar eens met mijn literaire geweten gaan schipperen, en toch iets over dat boek in statu nascendi gaan zeggen, evenwel onder dit beding: Het zal een vrijwel negatief betoog zijn, dat is te zeggen: ik zal u voornamelijk vertellen, wat De Kloof zonder Brug nièt is.

Om dan maar dadelik te beginnen met het begin, in dit geval de titel: Deze is niet tendentius. En De Kloof zonder Brug zelf is géén tendenz-roman. Ik weet, dat ik de schijn tegen mij heb, maar ik kan u het overtuigende bewijs onmiddellik

OPGANG

leveren. Het geviel namelijk zo, dat de oorspronkelijke titel van het manuscript de heren uitgeverij niet beviel. Die titel was, ik erken het, allerakeligst vlak en objektief, zo objektief als u maar wensen kunt. En bij nader inzien moest ik erkennen, dat een dergelijk slap vlaggetje op zo'n enorme tonnemaat toch „géén gezicht” was. Ik moest dus een nieuwe, sprekender titel bedenken die tevens de ganse inhoud van het boek beter en wat subjektiever weergaf; en ik meen deze titel gevonden te hebben in „De Kloof zonder Brug”. Waaróm ik juist deze benaming koos, zal ik u alsnog wel vertellen. Genoeg zij voorlopig, hier het feit te konstateren, dat het boek er was voor de titel, en deze dus alvast geen tendentius karakter kan dragen.

Dan wens ik ook even vast te stellen, dat het boek geen „ontspanningslektuur voor de rijpere jeugd” is.

Begrijpt u me asjeblijft góéd: ik bedoel met deze waarschuwing geen equivalent van het veelgebruikte etiket: geen boek om in de huiskamer te laten slingeren. U moogt het voor mij met alle liefde overal laten slingeren; als u mij maar niet doodverft als: Zoiets als Cissy van Marxveldt, maar dan in 't Christelik. Met alle respect voor Cissy van Marxveldt (haar oeuvre behoort mede tot het „onder andere” achter Jules Verne, zie voren), maar dit boek behoort toch tot een ander genre dan: Joop ter Heul, en bentgenoten. Ik zeg dit, omdat voorbarige lezers misschien tot die klassifikatie zouden gaan besluiten, bij het inzien van de eerste hoofdstukken. En ik zie mijn Kloof nog liever tot gehakt vermorzeld onder het onbarmhartigste mes eens resensenten, dan dat ik het versierd zou willen zien met het opgetogen bijschrift van: „dolgezellige, leuke, opgewekte beschrijving van een kweekschoolklas”, of iets in die geest.

Want: De Kloof zonder Brug dient zich, in alle bescheidenheid, aan als een roman. N'en déplaise die beginhoofdstukken. Het verschil?

De Fransen drukken dat uit met: c'est le ton qui fait la musique: het is de toon, het timbre, dat het karakter van de muziek bepaalt; het is ook de toon, die het karakter van een boek bepaalt.

Neem een brok jeugdleven, een groep jonge mensen, een klas, een klub, een gezin, het doet er niet toe. Bekijk het leventje, de goings en doings van dat stelletje met de gretige, gespannen blik van een even jeugdige, en vertel uw indrukken op de enthousiaste, opgewonden, ietwat uitbundige manier van zo'n jonge snuiter; het resultaat zal waarschijnlijk zijn: „een dolgezellig, leuk, fris boek voor de leeftijd 15—18. Aanbevolen.”

Neem diezelfde klas, klub of familie, en bezie ze nu iets scherper, ook iets kritieser, maar ook iets liefdevoller, en vertel uw indrukken met de kalmere, wijzere, ietwat vermanende stem van volwassene-tegenover-jeugdige, en u krijgt: „een goed boek voor de leeftijd van 15—18 jaar, met uitnemende pedagogiese strekking. Wärm aanbevolen.”

Maar zie nu datzelfde brok jeugdleven; klas, klub of familie, met de objektieve, speurende blik van een volwassene, die dat brok beschouwt als een deel van het grote, bonte, „altijd interessante” Leven, en vertel uw indrukken zo eerlijk, zo objektief en zo zuiver mogelijk... wat is er dan tegen om het resultaat een roman te noemen?

Immers: het *onderwerp* bepaalt toch de aard van het boek niet? Al is de held ook zo om ende bij zes jaar, daarom verstout niemand zich toch, om „Jaapje” van Jac. van Looy een *kinderboek* te noemen?

Het zou even ongerijmd zijn, als bijv. „Het wassende water” uitsluitend voor een publiek van boerenlezers te reserveren, of „Oostloorn” voor een publiek van louter predikanten.

Nog een bewijs? Indien De Kloof zonder Brug bedoeld was als „boek voor de rijpere jeugd”, zou de toon van de eerste twee hoofdstukken zijn volgehouden; zou de *leraar* Kroon nooit anders zijn gezien dan als *leraar*, en nooit als man en aanstaand vader; zouden Jan's vader en moeder: „Meneer en Mevrouw De

OPGANG

Ridder" gebleven zijn, en nooit „Steven" en „Ida" zijn geworden.

Dan was, om nog een kleine trek te noemen, niet de visie van Ida de Ridder, maar de visie van de klas op het gebeuren op het kerkhof in het begrafenis-hoofdstuk weergegeven.

Neen: Jan is in dit boek even belangrijk als zijn vader; Arie staat als „romansujet" op dezelfde hoogte als zijn moeder, de Baas is als personage „gelijkgeschakeld" met Jelle. Dit is een boek over volwassenen en halfvolwassenen en vóór volwassenen; al verbied ik geen enkele jongere, het te lezen. En indien zij, de jongeren, hun waardering eraan geven kunnen, zal dat mijn grootste beloning zijn.

Alzo: een roman, en géén tendenzroman.

Ook geen verkapte auto-biografie. Ik zeg dat hier terloops, omdat de zucht, in de held van een verhaal de auteur zelf te vermoeden, in ons lieve vaderland buitengewoon sterk ontwikkeld is. P. J. Risseeuw heeft daarop niet zo lang geleden gewezen, in verband met „Struikelende Voeten". Spesiaal bij een schrijfster speurt men graag naar autobiografiese motieven. Ik moet de speurzijn van de lezer al bij voorbaat teleurstellen: voor geen van deze kwekelingen heb ik zelf model gezeten. Met Mien heb ik hoogstens een of twee uitwendige feiten, zoals het tremstudent-zijn en het puntenlijstje op het examen gemeen. Maar verder is Mien een eigen karakter geworden, en heb ik haar niet tot spreektrumpet van eigen „verdrongen complexen" willen gebruiken, indien u dit enigszins zonderlinge beeld voor lief wilt nemen.

In aansluiting hiermee wens ik meteen uitdrukkelijk te verklaren, dat De Kloof zonder Brug nòch in zijn geheel, nòch in één zijner figuren een literaire wraakneming is. Ten eerste zou ik daarvoor geen enkele reden hebben: mijn eigen kweekschooltijd behoort tot de genoeglijkste herinneringen van mijn leven. kolennoed en broodkaarten ten spijt. Ten tweede vind ik een dergelijke wraak èn de Christen èn de kunstenaar onwaardig.

Ook zijn deze figuren geen van alle portretten. Wel heeft Herinnering bij het schrijven ook af en toe een woordje meegesproken, maar er staat, om met Hildebrand te spreken: „honderdmaal een neus van Herinnering op een gezicht van Verbeelding". Ik zou u zelf niet kunnen zeggen, welke originelen mij voor de geest hebben gestaan bij elk der typen, van Jelle evenmin als van de oude organist Tazelaar, van Lot evenmin als van Moeder Denekamp.

Strikt genomen is De Kloof zonder Brug niet *aktueel* in zoverre, dat de toestanden, de uitwendige levensomstandigheden duidelijk wijzen op een tijdstip van ongeveer tien jaar geleden. Zo komt er in het hele boek geen enkele radio voor; de kwekelingen doen nog *staatseksamen*, en Mien en de jongens reizen nog met een stoomtremmetje heen en weer. Dit alles maakt, ik weet het, van het hele gebeuren een weinig historie, wat al spoedig als een tekort wordt aangerekend in onze om aktualiteit schreeuwende tijd. Maar deze nood was mij opgelegd: in diè tijd heb ik het kwekelingenleven van nabij gekend, en over die tijd schrijvende, was ik altans zeker, geen *techniese* fouten te zullen maken. Evenwel meen ik te mogen aannemen, dat karakters en problemen niet zo snel veranderen als het uiterlik aanzien dezer wereld, en dat Jan, Arie, Mien en Lena ook nog wel heden ten dage in een Kweekschoolbank zullen worden aangetroffen.

Ook wilde ik een andere voorbarige konklusie de kop indrukken, een konklusie, die ik meerdere malen heb horen trekken, ook door zeer serieuze lezers. Namelijk deze: dat ik bij monde van de figuren de spot zou drijven, of afkeuring uitspreken over zeer bepaalde toestanden, begrippen of personen. Om het met een voorbeeld te illustreeren: het hoofdstuk, dat met een beschrijving van de vergadering van Timotheüs begint, is geen vermomde steek op het instituut: Jongelingsvereniging in het algemeen. De figuur van Ds. Adriaans moet niet dienen, om de dominee in het algemeen in het zonnetje te zetten. Want, nog

Rie van Posthum.

HOORN — met de Hoofdtoren van 1532 —

Foto Van Aalst

eens, dit boek is ook in dit opzicht geen tendenzroman, nòch in zijn algemene strekking, nòch in de details.

Dit boek is eenvoudig wat ik zou willen noemen: reportage. Zo eerlijk, zo objektief, maar ook zo onverbloemd mogelijk. Dit boek wil eenvoudig een stuk leven laten zien, zoals het is. Een rij alledaagse, wellicht heel bekende gezichten vertonen. Máár... zonder enige „make-up“.

Portretten, goed, maar zonder retouche.

Want retouche hebben we in onze, toch al zo schaarse christelijke literatuur al meer dan genoeg. M.i. schuilt dáárin ook voor een deel de schuld van het „manco“, waarover we niet uitgepraat raken.

Géén retouche, géén flattéren. Want retouche is in de grond oneerlijkheid, en oneerlijkheid is onchristelijk.

De Bijbel retoucheert ook niet. De Bijbel werkt ook nergens met puntjes. En de Bijbel kent nergens mensen, die van zo krampachtige volmaaktheid zijn, dat de gewone, elke dag struikelende, van zijn zonden diep overtuigde lezer er mismoedig en wanhopig van wordt. En, mij dunkt, ook in dit opzicht valt er uit de Bijbel nog voor ons alles te leren.

Wat komen wij verder met al die geflatteerde portretten? Wat nut ons het lezen van al die voorbeeldig harmoniërende huisgezinnen, die met een aureool van perfectie omglansde dominees; kortom, die uitbeelding van: zó moest het nou eigenlijk wezen.

Ja, maar zo is het toch in vele gevallen niet. Want de Christen, ook al klemt hij zijn beide handen om het Kruis, houdt toch geen ogenblik op, *mens* te zijn. Ik zou het met een variant op Shylock kunnen zeggen: „Heeft een Christen geen ogen? heeft een Christen geen handen, organen, afmetingen, zintuigen, neigingen, hartstochten? Wordt hij niet met hetzelfde voedsel gevoed, door dezelfde wapens gekwetst, onderworpen aan dezelfde krankheden, genezen door dezelfde middelen, verhit en afgekoeld door dezelfde winter en zomer als een niet-Christen?“

We kennen nu allen wel door en door het geliefkoosde type van het liefvallige, bescheiden, in louter zelfopoffering haar weg gaande meiske, dat, zij het na enige strijd, de jonkman „uit de wereld“, die haar argeloos hartje bekoord heeft, in het laatste hoofdstuk beslistelik: „neen“ toevoegt. En het past mij niet, één hard woord over haar te zeggen. Maar waar blijven nu de anderen?

Waarom wordt bijvoorbeeld Lot altijd doodgezwegen, de felle, rusteloze, eeuwig-verliefde Lot, die toch zeker evengoed in onze kerkbanken en katechisatie-kamers is te vinden als in de bioskopen en dancings, waarheen ze maar al te graag uitsluitend verbannen wordt?

Neen, het is nog allemaal zo eenvoudig niet. De lelike Lena wordt onder Christenen evengoed met een stil misprijzen bejegend, blijft evengoed „zitten“, en heeft evengoed een zwaar en schrijnend kruis te dragen als het lelike meisje onder niet-Christenen. En in menig huwelijk van Christenen scheidt een diepe en onoverbrugbare kloof de man van de vrouw, zoals Ida de Ridder onbereikbaar was voor Steven de Ridder, ondanks hun beider liefde.

En hiermee kom ik op de titel terug, die tenslotte de inhoud van het gehele boek weergeeft: De Kloof zonder Brug. Dat is het feit, waarvoor elk onzer zeker eens in zijn leven geplaatst wordt, de ontdekking, waaraan niemand ontkomen kan: De Kloof zonder Brug.

Het is een kloof zonder brug, die de vorige generatie scheidt van de volgende, de man van de vrouw, de ouder van het kind, de kunstenaar van de nuchterling, de mens van de mens. Ieder mens moet in zijn leven de harde les leren: alleen-te-kunnen-zijn. Er worden wel goedbedoelde pogingen tot overbruggen gedaan; er kunnen, voor het uiterlijk, wel twee mensen zijn, die in zo innig-verbonden harmonie leven, dat het: „zwei Seelen — ein Gedanke“ in hen verwerkelikt schijnt, maar in de diepste grond scheidt hen toch een kloof, die hen beiden

OPGANG

in de waarachtigste ogenblikken alleen doet staan. De ene generatie zal de andere nooit kunnen begrijpen, noch de ouder het kind, noch het kind de ouder, noch de vriend de vriend, noch de man de vrouw.

Elk hart kent zijn eigen bitterheid.

Hier eindigt de wijsheid der wereld. Tot zover gaat een Christelike roman, neen, *moet* een Christelike roman volkomen parallel gaan met een niet-Christelike. De paradijs-vloek was ook de vloek der eenzaamheid, en daaruit vloeien tenslotte alle problemen voort.

Maar dan, aan de rand van die kloof zonder brug, waarin van de mens zonder God de vertwijfelde blik zich blijft verliezen, en waarvan de zwarte diepte hem misschien tenslotte hoogstens tot een schouderophalende, stoërsijns-trotse berusting brengt... Aan de rand van die kloof wendt de Christen, verbijsterd en hulpzoekend, het hoofd. En zalig is hij, zo hij dan mag ontwaren, wat de verschrikte jongeren op de berg aanschouwden:

En hunne ogen opheffende, zagen zij niemand, dan Jezus alleen.

De Nonnen

Ze gingen.....

Ter weerszij lag 't wijde veld
met de trillende voorjaarsluchten, —
Heur oogen, met donkere schaduwrand
volgden de vogelvluchten. —

Ze gingen.....

En binnen heur jonge hart
groeide het groote verlangen, —
Het nieuwe leven, dat kloppen ging
versmalde de witte wangen. —

Ze gingen.....

Maar over haar jonge hart
hadden ze 't kruis gehangen. —

En heur biddende ziel was alleen maar zóó moe
om de dood van heur aardsche verlangen. —